

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Prírodovedecká fakulta

Katedra humánnej geografie a demogeografie

**Charakteristika okresu Senica so zameraním
na chudobu**

Bakalárska práca

Mária NIGROVIČOVÁ

Študijný odbor 1.1.1 Učiteľstvo akademických predmetov

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Michaela Madzinová

BRATISLAVA 2010

Prehlásenie

Čestne prehlasuje, že som predloženú bakalársku prácu spracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry a ďalších informačných zdrojov.

V Bratislave, 23.5.2010

.....

Pod'akovanie

Chcela by som sa poďakovať všetkým, ktorí mi akokoľvek pomohli pri písaní tejto bakalárskej práci. Najväčšia vďaka patrí vedúcej práce, Mgr. Michaele Madzinovej, za vedenie a za cenné rady pri spracovaní mojej bakalárskej práce.

Poďakovať by som sa chcela aj mojej rodine a mojím najbližším za podporu a vieru, že to dokážem, bez nich by som to určite nezvládla.

ABSTRAKT

Mária Nigrovičová: Charakteristika okresu Senica so zameraním na chudobu

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demogeografie
Bakalárska práca, 35 strán, 2010

Chudoba patrí k jedným z najzávažnejších problémov celého sveta. Nájdeme ju v rozvojových štátoch, ale aj vo vyspelých krajinách. Cieľom tejto štúdie je charakterizovať okres Senica z fyzicko-geografického a humánno-geografického hľadiska a skúmať chudobu v tomto okrese, v ktorom hoci patrí k hospodársky vyspelejším, existuje chudoba. V časti mojej štúdie sa venujem samotnému pojmu chudoba a určení ohrozených skupín chudobou. Tiež sa zaoberám konceptmi merania chudoby a na základe najčastejšieho spôsobu merania chudoby na Slovensku v poslednej časti charakterizujem indikátory merania chudoby a súčasne opisujem okres Senica na báze vybraných indikátorov. Lokalizácia chudoby v okrese Senica je zobrazená pomocou máp pri každom indikátore.

Kľúčové slová: chudoba, okres Senica, indikátor

ABSTRACT

Mária Nigrovičová: Characterization the Senica district considering to poverty

Comenius University in Bratislava, Faculty of Natural Sciences, Department of Human Geography and Demogeography
Bachelor's work, 35 pages, 2010

Poverty belongs to one of the most significant problems all over the world. It can be found not only in the developing countries but also in the developed countries as well. The aim of this study is to characterize the Senica district from the natural-geographic and human-geographic point of view and to research the poverty in this region, in which, although it belongs to economically more developed ones, there is some poverty. In the last chapter of my thesis I deal with the very notion "poverty" and specification of the endangered categories by poverty. I also deal with the concepts of poverty measurements and on the basis of the most frequent ways of measurements in Slovakia in my last section I characterize poverty measurement indicators and at the same time I describe the Senica district on the basis of the selected indicators. The poverty localization in the Senica region is depicted by maps of each indicator.

Key words: poverty, Senica district, indicator

OBSAH

Úvod	8
1. Zhodnotenie literatúry, vymedzenie pojmov a metodika práce	9
1.1 Zhodnotenie literatúry	9
1.2 Definície základných pojmov	10
1.3 Metodika práce	11
2. Poloha a stručná charakteristika vybraných fyzicko-geografických prvkov ...	12
2.1 Poloha okresu Senica	12
2.2 Fyzicko-geografická charakteristika okresu Senica	13
3. Vybrané humánno-geografické charakteristiky okresu Senica	15
3.1 Administratívny vývoj – história, sídla	15
3.2 Vývoj počtu obyvateľov a jeho rozmiestnenie	16
3.3 Veková štruktúra	16
3.4 Národnostná štruktúra	17
3.5 Náboženská štruktúra	18
3.6 Vzdelanostná štruktúra	18
3.7 Pohyb obyvateľstva	19
3.8 Ekonomicky aktívne obyvateľstvo (EAO) a nezamestnanosť	20
3.9 Hospodárstvo	21
3.10 Dopravná charakteristika	22
4. Chudoba, chudoba v okrese Senica	22
4.1 Chudoba a chudobou ohrozené skupiny	23
4.2 Metódy skúmania chudoby	24
4.3 Stručná charakteristika indikátorov chudoby a identifikácia lokalít chudoby v okrese Senica	25
5. Záver	32
6. Zoznam použitej literatúry	34

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Mária Nigrovičová
Študijný program: učiteľstvo predmetov geografia a matematika (Učiteľské štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.1. učiteľstvo akademických predmetov
Typ záverečnej práce: bakalárska
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Charakteristika okresu Senica so zameraním na chudobu.

Literatúra: Azudová Ľ. 2005. Vývoj sociálnej štruktúry a postavenie domácností v transformačnom procese. *Ekonomický časopis*, 53(1), 79-91.
Burawoy M., Krotov P., Lytkina T. 2000. Involution and destitution in capitalist Russia. *Ethnography* 1, 43–65.
Pickup F., White A. 2003. Livelihoods in Postcommunist Russia: Urban/Rural Comparisons. *Work Employment Society* 17, 419-434.
Hornák, M., Rochovská, A. (2007): Vybrané aspekty kvality života vo vnútorných perifériách Slovenska. *Geographia Cassoviensis*, roč. 1, Košice: Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta UPJŠ, 2007, s. 55-60.
Ira V., Pašiak J., Falt'an Ľ., Gajdoš P. (ed.) 2006. Podoby regionálnych odlišností na Slovensku (príklady vybraných okresov). Sociologický ústav SAV, Bratislava, 381 s.
Radičová I. (ed.) 1998. Vieme čo odmietame a vieme čo chceme? Zborník záverečných štúdií SOCO projektov. S.P.A.C.E., Bratislava, 207 s.
Kusá, Z. (2000): O chudobe a vkuse. *Kultúrny život* 2001, č. 49, p.9
Michálek, A. (2004a): Meranie chudoby v regiónoch (okresoch SR). *Sociológia* 36, 2004, č. 1., p. 7-30
Michálek, A. (2004b): Chudoba na lokálnej úrovni (Centrá chudoby na Slovensku). *Geografická časopis* 56, 2004, č. 3. p. 1-23
Bodnárová, B., Džambazovič, R., et all. 2005. Medzigeneračná reprodukcia chudoby. Sekundárne analýzy teoretických konceptov a empirických zdrojov. Výskumná štúdia. Stredisko pre štúdium práce a rodiny, Bratislava.

Kľúčové

slová: chudoba, životné stratégie, okres Senica

Cieľ:

- preštudovať geografickú a sociologickú literatúru zameranú na problematiku životných stratégií, hodnôt, ale aj chudoby a sociálnej exklúzie.
- vytvoriť najmä humánno-geografickú, ale aj vybrané prvky fyzicko-geografickej charakteristiky záujmového regiónu, skúmať jeho špecifiká a možnosti.
- pokúsiť sa načrtnúť historický vývoj, prírodné prostredie a hospodársky rozvoj.
- stručne charakterizovať región z historického hľadiska a skúmanej problematiky.
- vytvoriť si teoretický základ pre výskum regiónu z hľadiska vybraných ukazovateľov resp. indikátorov (nezamestnanosť, priemerná mesačná mzda, počet obyvateľov v hmotnej núdzi, špecifické demografické charakteristiky,

atď.). Na základe nich vymedziť v regióne oblasti s možnými rovnakými životnými stratégiami, na základe dostupných štatistických dát.

- zistiť špecifiká daných oblastí z hľadiska ich vývoja, demografických charakteristík, hospodárstva, prírodných charakteristík. Vymedziť regióny, ktoré sú si podobné v riešení problémových situácií (regióny v zázemí Bratislavy, prihraničné regióny).

- Čiastkovým problémom by mohlo byť riešenie dochádzky do zamestnania, možnosti zamestnania sa vo vzdialenejších obciach od Bratislavy, prísťahovalectvo do jednotlivých obcí, štruktúra domácností v jednotlivých oblastiach západného Slovenska. Zaujímavým prvkom by bolo vytvoriť zóny (ak existujú) jednotlivých ukazovateľov na základe kartografických výstupov.

Vedúci: doc. RNDr. Peter Spišiak, CSc.

Katedra: PriF.KHGD - Katedra humánnej geografie a demogeografie

PriF vedúci prof. RNDr. Pavol Korec, CSc.

katedry:

Dátum zadania: 17.05.2010

Dátum schválenia:

vedúci katedry

Úvod

Chudoba patrí k jedným najväznejším problémom celého sveta. V súčasnosti sa pojem chudoba u mnohých spája iba s rozvojovými krajinami a to hlavne s Afrikou a Áziou, pretože chudoba zapríčiňuje aj iné veľké problémy, ktorými tieto krajiny trpia, ako napríklad podvýživou, chorobami, nedostatkom vzdelania a pod. Chudobu môžeme nájsť ale v každej krajine sveta (aj v tých najbohatších), vyskytuje sa aj vo veľkých mestách aj vo vidieckych sídlach. Podľa Bourdieu a kol. (1993) je hlavnou príčinou rastu chudoby najmä rozdiel medzi súkromným majetkom rôznych skupín obyvateľstva. Na Slovensku je táto téma pomerne mladá a veľa ľudí ju aj preto nedáva do záujmu súčasnej spoločnosti. Ak ľudia hovoria o chudobe, nezaoberajú sa riešením tejto problematiky. Chudoba je ale súčasťou každej spoločnosti, preto by sa jej mala venovať určitá pozornosť.

Na Slovensku sa pojem chudoba objavil až po roku 1989. Ale s chudobou sa obyvatelia Slovenska stretli už dávno. Keď Slovensko patrilo do Uhorska, chudoba bola súčasťou každodenného života. V období socializmu bol tento pojem akoby zakázaný, chudoba neexistovala. Hlavným cieľom socializmu bola plná zamestnanosť, no zaostávanie hospodárstva spôsobilo, že životná úroveň obyvateľstva postupne klesala. Spoločnosť na Slovensku sa ale v súčasnosti mení na modernú, a preto sa delí, rozvrstvuje sa na skupinu bohatých a skupinu chudobných (Národná správa o ľudskom rozvoji 2000).

Podľa Rady Európy (1984) „chudoba označuje osoby, rodiny alebo skupiny osôb, ktorých zdroje (materiálne, kultúrne a sociálne) sú natoľko limitované, že ich vylučujú z minimálneho akceptovaného životného štýlu štátov, v ktorých žijú“, ale na Slovensku pojem chudoba nie je zákonodarne ukotvený, i keď sa skúma. Aplikuje sa tu predovšetkým pojem hmotná núdza, ktorý označuje chudobu u nás už zákonodarne.

Cieľom práce je charakterizovať okres Senica na základe fyzicko-geografických a humánno-geografických faktorov, ktoré môžu predurčovať ďalší rozvoj regiónu z hľadiska chudoby. Podobne aj charakterizovať v okrese chudobu na základe indikátorov chudoby.

V tejto práci sa pokúsím poukázať na to, že aj v regióne, ktorý má výhodnú polohu a zaraďuje sa k tým hospodársky vyspelejším, existuje chudoba.

1. Zhodnotenie literatúry, vymedzenie pojmov a metodika práce

1.1 Zhodnotenie literatúry

Literatúry venujúcej sa problematike chudoby je veľmi veľa a venujú sa jej najmä v západných krajinách Európy. Na Slovensku skúmajú chudobu hlavne sociológovia (Džambazovič, R., Gerbery, D., Filipová, J. a i.) a táto téma prerástla aj do geografie, vtedy hovoríme už o geografii chudoby¹ (Michálek, A., Rochovská, A., Danglová, O. a i.).

Pri tejto práci som využila viaceré zdroje literatúry, ktoré som získala hlavne z Geografickej knižnice na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského, kde som vyhľadávala rôzne zaujímavé články v Geografických časopisoch, ktoré sa venovali vybranej téme o chudobe. Podobne som získala niektoré články aj pomocou internetu. Najviac odbornej literatúry som získala od Michálka, A., *Meranie chudoby v regiónoch* (2004), *Chudoba, jej koncepty a geografické dimenzie* (2000), *Koncerntrácia a atribúty chudoby v Slovenskej republike na lokálnej úrovni* (2005) a i., ktorý sa venuje problematike chudoby už dlho a pochádza dokonca aj zo sledovaného územia. Jeho práce sú zrozumiteľné a obsahujú základné informácie, ktoré sú vhodné aj pre moju prácu. Podobne je to aj v článku od Filipovej, J., Valnej, S., *Prístupy k definovaniu a meraniu chudoby* (1995), v ktorom sa venujú samotnému pojmu chudoba, hlavným indikátorom chudoby a jej meraniu vo všeobecnosti. Významnou pomôckou pri písaní je aj časť článku z Národnej správy o ľudskom rozvoji (Slovenská republika 2000), *Podoby chudoby na Slovensku*, ktorá znovu opisuje hlavné ukazovatele chudoby, ohrozené skupiny ľudí chudobou a pod. Ostatné knihy alebo články mi pomohli pochopiť, v čom spočíva chudoba a jej možné dopady na súčasnú spoločnosť.

Z ďalších významných zdrojov literatúry je hlavne Štatistický úrad Slovenskej republiky s jeho internetovým portálom (www.statistics.sk), jeho databázy (Databáza regionálnej štatistiky a Mestská a obecná štatistika), kde som našla najaktuálnejšie údaje pre kapitolu s humánno-geografickými charakteristikami. Pre niektoré charakteristiky som použila *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001* (ŠÚ SR), pretože internetový portál nedisponoval aktuálnymi hodnotami. Pre kapitolu s fyzicko-geografickými charakteristikami som využila *Atlas krajiny Slovenskej republiky* (2002) a publikáciu od

¹ Geografia chudoby sa zaoberá výskumom „všetkých priestorových aspektov chudoby, pričom ťažisko skúmania spočíva v sledovaní jej rozdielnej úrovne (rozsahu) v území (c regiónoch a sídlach)“ (Michálek, A. 2004)

Kollára, D., Ovečkovej, J., Ovečkovej, M., *Slovensko-rakúske Pomoravie* (1996), ktorá opisuje najzákladnejšie charakteristiky tohto územia a venuje sa aj opisu každej obci.

1.2 Definície základných pojmov

Na to, aby som mohla určovať, či vo vybranom regióne chudoba, je potrebné najprv poznať určitú terminológiu, ktorá s ňou súvisia. Pojmy, ktoré zadefinujem, sú z rôznych zdrojov.

Chudoba – je súčasťou každej spoločnosti a neexistuje presná definícia. Najčastejšie sa uvádza definícia podľa Towsenda, P. (1979): „O jednotlivcoch, rodinách, skupinách ľudí je možné povedať, že sú chudobní, ak majú nedostatok zdrojov na to, aby si mohli zaobstarať výživu, mohli participovať na aktivitách a mať životné podmienky a spoločenské zvyklosti, ktoré sú bežné, alebo majú aspoň širokú podporu, alebo sú osvedčené v spoločnostiach, ku ktorým títo ľudia patria. Ich zdroje sú natoľko nižšie ako všeobecne odporúčané, že tieto skupiny ľudí, rodín alebo jednotlivcov sú postupne vytláčané zo vzorky bežne žijúcich ľudí, zvyklostí, aktivít. Takáto chudoba znamená exklúziu v dôsledku nedostatku zdrojov.“

Absolútna chudoba – táto chudoba sa vyskytuje prevažne v krajinách „tretieho sveta“ a spája sa „s určitým fyziologickým prahom, pod ktorým nie sú naplnené základné potreby nevyhnutné na udržanie holej existencie, t.j. potrava, ošatenie, bývanie.“(Michálek, A., 2000)

Relatívna chudoba – vyskytuje sa hlavne vo vyspelých štátoch sveta a spája sa so životnou úrovňou populácie, kde „chudobní znamená byť na dne spoločnosti z hľadiska príjmov, spotreby a s ňou viazaným blahobytom.“ (Michálek, A., 2000)

Subjektívna chudoba – hodnotenie jednotlivých domácností na základe vlastných skúseností (ako sa cítia, či bohatí alebo chudobní). (Michálek, A., 2000)

Hranica chudoby – spája sa s príjmom alebo výdavkom domácností, domácnosť sa považuje za chudobnú, ak ich príjem je nižší ako je hranica chudoby, obyčajne sa prezentuje ako 50% aritmetického priemeru príjmov určitej krajiny. (Národná správa o ľudskom rozvoji 2000)

Hmotná núdza – stav, keď je občan svojim príjmom výrazne pod životným minimom (minimálna hranica príjmu občana), ktoré je stanovené osobitným pravidlom. (Národná správa o ľudskom rozvoji, 2000)

Deprivácia - podľa slovníku cudzích slov je to strata, zbavenie, nedostatok niečoho; dlhodobý nedostatok telesných a psychických potrieb

1.3 Metodika práce

Pred spracovaním tejto bakalárskej práce som zozbierala literatúru, ktorá sa venuje vybranej téme. Dôležité boli aj konzultácie s mojou vedúcou bakalárskej práce na ozrejenie si štruktúry bakalárskej práce.

Prvá kapitola hovorí o zhodnotení literatúry a dôležitých pojmov, ktorú som napísala na základe zozbieranej literatúry. Podobne budem používať túto literatúru aj v ďalších kapitolách.

Druhá kapitola sa venuje samotnému regiónu, jej polohe a fyzicko-geografickej charakteristike. Pri písaní tejto kapitoly som používala predovšetkým *Atlas krajiny Slovenskej republiky* (2002), v ktorom sa nachádzajú podrobné mapy, na základe ktorých som opisovala dané územie. Taktiež som sa opierala o knihu od Kollára, D., Ovečkovej, J., Ovečkovej, M., *Slovensko-rakúske Pomoravie* (1996), ktoré podrobne opisuje celý región Záhorie. Podrobnejšie som sa venovala okresu Senica, pretože práve na tento okres je zameraná moja práca.

V tretej kapitole pod názvom Vybrané humánno-geografické charakteristiky okresu Senica som sa venovala tým najzákladnejším charakteristikám, ku ktorým som sama vytvárala grafy a tabuľky. Údaje pre tieto grafy a tabuľky som získala hlavne zo *Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2001* (ŠÚ SR), aktuálnejšie údaje boli na internetovom portály www.statistics.sk a vytvárala som ich pomocou programu MS Excel. Podklady pre podkapitolu hospodárstvo a dopravnú charakteristiku som využila knihu Korec, P. a kol. *Kraje a okresy Slovenska* (1997) a svoje vlastné vedomosti, pretože z tohto okresu pochádzam.

V štvrtej kapitole sa venujem samotnej chudobe, najprv uvádzam čo sa označuje za chudobu, ďalej aká skupina ľudí patrí k rizikovým skupinám a akými metódami meriame chudobu. Tieto všetky informácie som získala z rôznych článkov, ktoré sú uvedené v literatúre. Ďalej som popísala najzákladnejšie indikátory chudoby, pre ktoré mi nerobilo problém nájsť dané hodnoty za okres Senica (*Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001*). Postupne som analyzovala chudobu v okrese Senica za vybrané indikátory. Toto sledovanie som vytvorila na základe jednej vybranej metódy merania chudoby, podľa Micháleka, A. (2004). Pre lepšiu predstavu som vytvorila mapy, ktoré ukazujú meranie vybraného indikátora v okrese Senica. Všetky potrebné údaje sú z jedného časového obdobia, teda ukazujú nám chudobu jedného obdobia.

2. Poloha a stručná charakteristika vybraných fyzicko-geografických prvkov

2.1 Poloha okresu Senica

Okres Senica sa nachádza na západe Slovenska, v severozápadnej časti Trnavského kraja a jeho západná hranica je súčasne i štátnou hranicou s Rakúskom a Českou republikou a na severe susedí s okresom Skalica, s okresom Trnava na juhovýchode, s okresom Malacky a zároveň s Bratislavským krajom na juhu a s okresom Myjava, teda s Trenčianskym krajom na severovýchode. Okres Senica sa zaraďuje k regiónu Záhorie. Pomenovanie Záhorie má aj vďaka polohe, ktorá je akoby „za horami“, čo predstavuje pohorie Malé Karpaty, ktoré ho oddeľuje od ostatnej časti Slovenska. Záhorie delíme z hľadiska polohy sever - juh na Dolné Záhorie, ktoré v súčasnosti zahŕňa okresy Malacky, juh okresu Senica a časť okresu Bratislava (územie pri rieke Morava po Devín) a Horné Záhorie, do ktorého patrí okres Skalica a sever okresu Senica. Toto delenie nemá vytýčené presné hranice a ani ich nikto neskúmal. V istom zmysle môžeme povedať, že Dolné Záhorie má blízke väzby práve na Dolné Rakúsko, preto je označované za dolné (po obec Moravský Sv. Ján, v ktorej je hraničný priechod Moravský Sv. Ján - Hohenau) a Horné Záhorie, ktoré má zasa blízke väzby na Českú republiku, na severozápade. Od hlavného mesta - Bratislavy je okres vzdialený približne 55 km a ku krajskému mestu Trnava asi 35 km, čo značí, že aj samotný okres má výhodnú polohu. V okrese sú dva významné hraničné priechody: Moravský Sv. Ján – Hohenau (do Rakúska) a Kúty – Břeclav (s Českou Republikou). Vďaka svojej polohe má tento okres výborné predpoklady na rozvoj. Celková výmera okresu Senica je 683,68 km², čo predstavuje 16,48% z rozlohy Trnavského kraja, ktorý sa skladá zo siedmich okresoch. Rozlohou patrí okres Senica medzi stredne veľké. Najsevernejšou obcou v regióne je obec Častkov, najjužnejšou obec Plavecký Peter a najvýchodnejšou je obec Hradište pod Vrátnom, najzápadnejšou obec Moravský Sv. Ján.

Okres Senica má voči ostatným okresom Slovenska odčlenenú polohu. Prírodnú prekážku tvorí pohorie Malé Karpaty a na severovýchode Myjavská pahorkatina, pre ktorú je charakteristické kopaničiarske osídlenie. Nemá silné väzby s okresmi na východe, preto je okres Senica viacej naviazaný na Bratislavu a zahraničie (Rakúsko, Česká republika).

2.2 Fyzicko-geografická charakteristika okresu Senica

Reliéf a morfológické pomery - Podľa geomorfologického členenia tvorí okres Senica najmä Záhorská nížina, ktorá sa člení na celok Borská nížina a Chvojnická pahorkatina. Na Borskej nížine sa nachádza časť Bor, ktorá je tvorená naviatymi pieskami, ktoré tu vytvárajú pieskové presypy (v súčasnosti využívané na ťažbu). Významnou časťou Borskej nížiny v tomto okrese je aj Myjavská niva a Dolnomoravský úval, z ktorého tu zasahuje iba dolná časť. Z Chvojnickej pahorkatiny sa v okrese nachádza iba časť Senická pahorkatina, ktorej povrch nie je veľmi členitý. Na okrajovú časť okresu na východe zasahujú do územia okresu Malé Karpaty a na severovýchode Myjavská pahorkatina a okrajovo aj Biele Karpaty. Najvyšší bod okresu má výšku 650 m n.m. (Malé Karpaty) a najnižší bod okresu má výšku 49 m n.m. (výtok Moravy v katastri obce Moravský Sv. Ján).

Klimatické pomery - Okres Senica patrí do teplej klimatickej oblasti s miernymi zimami na západe a pri rieke Myjava do mierne suchej oblasti a na východe a severovýchode (na pahorkatinách) so mierne vlhkej oblasti. Priemerná ročná teplota vzduchu dosahuje hodnoty od 9° do 10°C (priemerná januárová teplota je -3°C až -1°C; priemerná júlová teplota je od 18° do 20°C), pričom stále platí, že západná časť okresu je teplejšia minimálne o 1°C. Počet dní so snehovou prikrývkou je okolo 40 dní a to hlavne vo východných a severovýchodných oblastiach okresu, v západnej časti sa snehová pokrývka udrží iba zriedka (zväčša sa ihneď roztopí). Podnebie v okrese je z hľadiska zrážok mierne suché až mierne vlhké. Zrážky pribúdajú s rastúcou nadmorskou výškou a na ich rozloženie výrazne pôsobí členitosť a orientácia reliéfu. To sa odráža aj na okrese Senica. V západnej časti okresu sa priemerný ročný úhrn zrážok pohybuje od 500 do 580 mm, ale vo východnej a severovýchodnej oblasti od 580 do 650 mm (v Malých Karpatoch aj do 850 mm).

Hydrologické pomery - Územie okresu Senica zaraďujeme do povodia rieky Morava, ktorá tvorí prirodzenú štátnu hranicu s Rakúskom. Hlavnou riekou v okrese a ľavostranným prítokom Moravy je rieka Myjava. Na území okresu tiež pramení rieka Rudava, ktorá je tiež dôležitým prítokom Moravy na území Záhoria. Maximálne prietoky dosahujú rieky najmä v na konci zimy a v jarných mesiacoch, ak stále prší. Minimálne prietoky sú obvyčajne v júli až septembri, prípadne októbri. Riečna sieť je na tomto území malá. Prvotnú riečnu sieť výrazne zmenil zásah človeka (úprava korýt a pod.). V okrese sú vodné nádrže rozdielneho pôvodu, zaraďujeme sem močariská, vodné plochy vytvorené ťažbou štrkopieskov a rašeliny (Sekule, Šaštín-Stráže)

a nádrže, ktoré akumulujú vodu v tokoch (najväčšia v okrese je Kunovská priehrada – 63 ha). Je tu aj veľa rybníkov.

Na území okresu sa nenachádza žiadny významný zdroj pitnej vody, ale je tu niekoľko prameňov minerálnych a termálnych vôd. Z nich najvýznamnejšie sú dva pramene sírovodíkovej vody v Smrdákoch.

Rastlinstvo a živočíšstvo - Na Borskej nížine rastú borovicové lesy, ktoré sú typické pre tento typ krajiny – krajina na naviatych pieskoch. Les tieto piesky stabilizuje, ochraňuje pôdu, spomaľuje odtok dažďovej vody a týmto udržiava priaznivú mikroklimu krajiny. Na Myjavskej pahorkatine a v nízkych výškach Malých Karpát sa nachádzajú dubové lesy, vyššie sú lokalizované bučiny. Tieto lesy sú na niektorých miestach prerastené agátom. Na území okresu sa nachádzajú aj spoločenstvá chránených rastlín ako napríklad klinček neskorý, iskerník ilýrsky, poniklec slovenský a i. Zo živočíchov sú typické živočíchy ako jarabica poľná, prepelica poľná, zajac poľný, bažant poľovný, ktoré žijú na odlesnených miestach a srnec lesný, jeleň lesný, diviak lesný najmä v lesoch.

Na území okresu sa nachádzajú tri chránené krajinné oblasti – Malé Karpaty a Záhorie, okrajovo Biele Karpaty, dva chránené areály - Lipnica - Savarka v katastri obce Sobotište a Jubilejný les v katastri mesta Šaštín-Stráže a ďalej dve národné prírodné rezervácie, päť prírodných pamiatok.

3. Vybrané humánno-geografické charakteristiky okresu Senica

3.1 Administratívny vývoj – história, sídla

Záhorie a aj samotný okres Senica vďaka svojej výhodnej geografickej polohe a výborným klimatickým podmienkam zaraďujeme k najstaršie osídleným lokalitám na Slovensku. Na území okresu sa prestriedalo veľa národov až do príchodu Slovanov (ich príchod sa datuje okolo roku 512) a po ich príchode sa tu menilo aj veľa panovníkov (Avarská ríša, Samova ríša, Nitrianske kniežatstvo, Veľkomoravská ríša, Uhorské kráľovstvo a pod.). Administratívne od 13. storočia až do r. 1848 patrila väčšia časť územia okresu do Nitrianskej stolice, potom nazývanej Hornonitrianskej župy a od roku 1867 do r. 1922 sa zaraďovalo toto územie do Nitrianskej župy, iba niekoľko obcí na juh od rieky Myjava patrilo k Bratislavskej župe. V roku 1923 prišlo k zmene a administratívne sa vytvoril okres Senica, ktorý ale už patrilo pod Bratislavskú župu. V porovnaní so súčasným územím okresu mu chýbali obce, ktoré boli už spomínané, teda južne od rieky Myjava a obec Kúty, ale na severe mu boli zaradené dve obce, ktoré dnes nepatria do tohto okresu. Takto to pretrvalo až do roku 1949. V tomto roku mu boli priradené k okresu 4 juhozápadné obce a dve obce na severe boli pridané k susednému okresu Myjava. Ďalšie administratívne zmeny nastali v roku 1960, ktoré trvali do roku 1996, kedy bol Senický okres rozšírený a patrilo do neho celý okres Skalica, Myjava a sever okresu Malacky a okres patrilo do Západoslovenského kraja. Po roku 1996 získal okres Senica dnešnú podobu a patrí k Trnavskému kraju.

V okrese Senica je 31 obcí, z toho 2 mestá: okresné mesto Senica a Šaštín-Stráže. Okresné mesto Senica sa nachádza na severovýchode okresu, na severnom okraji Záhorskej nížiny s priemernou nadmorskou výškou 208 m n. m., 77 km severozápadne od hlavného mesta - Bratislava. Rozloha katastru mesta je 50,315 km², na ktorých žije približne 20 751 obyvateľov (k 31.12.08). Matematicko-geografická poloha mesta je 48° 40' s. z. š. 17° 22' v. z. d. Mesto Šaštín-Stráže leží 20 km západne od okresného mesta s polohou 17° 09' v. z. d. a 48° 30' s. z. š. Rozloha katastru mesta je približne 41,95 km², na ktorej sa sústreďuje 5 089 obyvateľov (k 31.12.08).

Tabuľka 1: Vývoj počtu obyvateľov miest okresu

Názov mesta	1869	1921	1950	1991	2001	2008
Senica	4 130	5 513	6 260	20 085	21 253	20 751
Šaštín-Stráže	4 068	3 815	3 800	4 787	5 005	5 089

Zdroj: Retrospektívny lexikón obcí ČSSR (1978), Štatistický lexikón obcí SR (1992), SODB (2001), ŠÚ SR – Mestská a obecná štatistika Autor: Mária Nigrovičová

3.2 Vývoj počtu obyvateľov okresu Senica a jeho rozmiestnenie

Počet obyvateľov v okrese Senica v období medzi rokmi 1869 až 1950 stagnoval, čo nám hovorí aj index rastu, ktorý nám ukazuje, že rast obyvateľov je veľmi malý, stagnoval. Naopak za obdobie 1950 až 2008 vidno väčšie prírastky obyvateľov, i keď tento rast je veľmi mierny. V posledných rokoch tento počet obyvateľov znova stagnuje.

Tabuľka 2: Vývoj počtu obyvateľov

Okres/rok	1869	1921	1950	1991	2001	2008	Index rastu (1950/1869)	Index rastu (2008/1950)
Senica	43 144	43 536	45 489	59 873	60 891	61 265	105,44%	134,68%

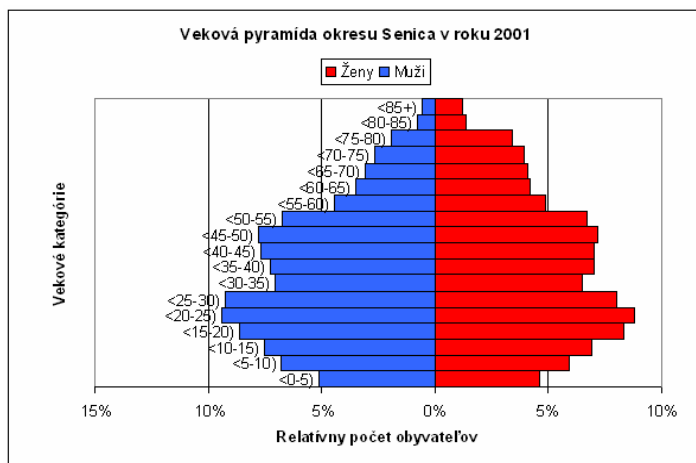
Zdroj: Retrospektívny lexikón obcí ČSSR (1978), Štatistický lexikón obcí SR (1992), SODB (2001), ŠÚ SR – Mestská a obecná štatistika Autor: Mária Nigrovičová

Počtom obyvateľstva sa zaraďuje okres Senica medzi menšie okresy, podobne aj s hustotou zaľudnenia, ktorá tu má hodnotu 90 obyv./km². Vďaka tejto hodnote má z pomedzi okresov Záhoria malú hustotu, ale nie najmenšiu. K celoslovenskému priemeru je tento údaj malý (v SR je to 110 obyv./ km²). Je to spôsobené najmä tým, že veľká plocha územia sú lesy a obyvateľstvo sa snaží sústrediť vo veľkých obciach alebo mestách, ktoré sú lokalizované pri hlavných ciest a železničnej trati.

3.3 Veková štruktúra

Najviac obyvateľov okresu Senica je v produktívnom veku (64,95%), ďalej v menšom počte v poproduktívnom (20,23%) a najmenej v predproduktívnom (14,81%) v roku 2008. Pomer mužov a žien je rovnomerný (žien je 51%). Menej a menej obyvateľov je v detskej zložke, pomaly dochádza k starnutiu obyvateľstva. Index starnutia v tomto okrese má hodnotu 139,95% (rok 2008).

Graf 1: Veková štruktúra obyvateľov



Zdroj: SODB (2001)

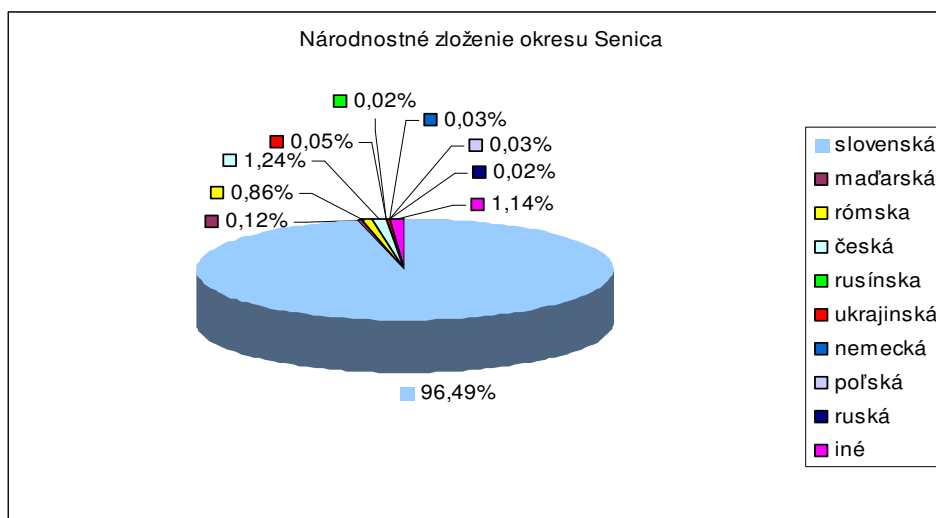
Autor: Mária Nigrovičová

Priemerný vek v okrese Senica dosahuje hodnotu 38,4 rokov, z toho ženy dosahujú priemerný vek 39,75 roka a muži 36,98 rokov. Stredná dĺžka života dosahuje v tomto okrese u mužov 70,09 rokov a u žien je to 76,8 roka.

3.4 Národnostná štruktúra

V okrese Senica prevažuje slovenská národnosť (59 112 obyvateľov). Z iných národností prevažuje česká, čo je spôsobené polohou pri hranici s Českou Republikou. V okrese Senica sa nachádza aj veľký počet rómskej národnosti, štatistiky ale ukazujú len 0,86%. Tento údaj nemusí byť pravdivý, lebo nie všetci Rómovia sa hlásia ku svojej národnosti. Ostatné národnosti tu majú malé zastúpenie.

Graf 2: Národnostná štruktúra v roku 2008



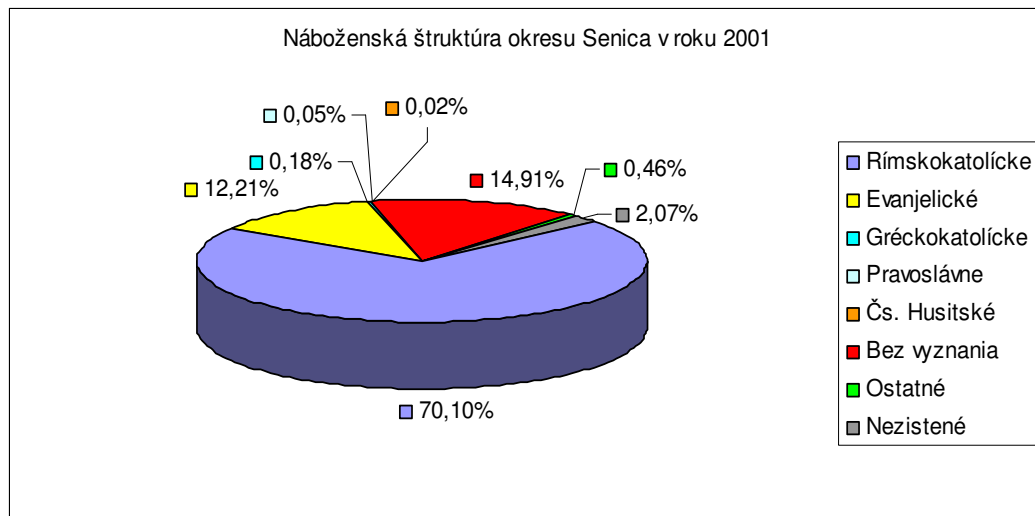
Zdroj: ŠÚ SR – RegDat – Databáza regionálnej štatistiky

Autor: Mária Nigrovičová

3.5 Náboženská štruktúra

Najväčší podiel obyvateľov vyznáva rímskokatolícke náboženstvo, ktoré je sústredené rovnomerne po celom okrese. Výnimku tvorí evanjelické náboženstvo, ktoré je v okrese Senica sústredené na severovýchode, na rozhraní Myjavskej a Chvojnickej pahorkatiny. Najväčší podiel má evanjelické náboženstvo v obci Sobotište, kde viac ako 66% sa hlási k evanjelikom. Z regiónu Záhorie je tu najviac vyznávačov tohto náboženstva. Podobne veľké percento (14,91%) zastupuje ľudí bez vyznania, a z tohto počtu najviac tvorí práve obyvateľov okresného mesta Senica (z celkového počtu obyvateľov mesta je 6 627 bez vyznania, celkovo za okres je to 9 081 obyvateľov).

Graf 3: Náboženská štruktúra okresu Senica

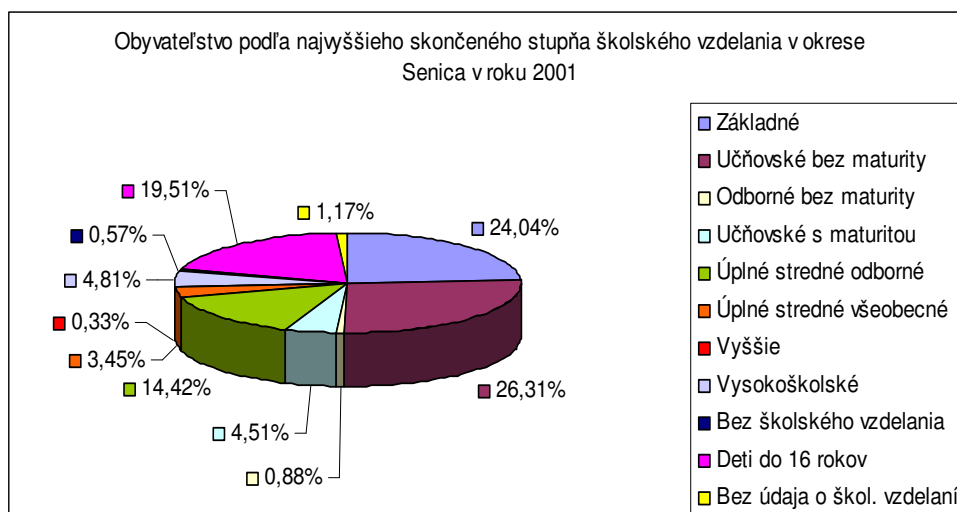


Zdroj: SODB (2001) Autor: Mária Nigrovičová

3.6 Vzdelanostná štruktúra

V okrese Senica je vyše 50% obyvateľov bez maturity, ak nepočítame do tohto deti do 16 rokov, teda tie, ktoré ešte len navštevujú základnú školu a nemajú ju ukončenú. To sa odráža aj na dopyte po práci, pretože kvalifikovaných pracovníkov je tu pomenej. Úplné stredné všeobecné je tu zastúpené gymnáziami, ale v okrese Senica sú len dve gymnázia, a to v okresnom meste (Gymnázium L. Novomeského) a v meste Šaštín-Stráže (Gymnázium J. Bosca), ktoré bolo však do minulého roku iba chlapčenským. Odborných škôl je tu viac, ale veľa študentov odchádza aj do iných škôl, ktoré sú nablízku.

Graf 3: Vzdelanostná štruktúra



Zdroj: SODB (2001)

Autor: Mária Nigrovičová

3.7 Pohyb obyvateľstva

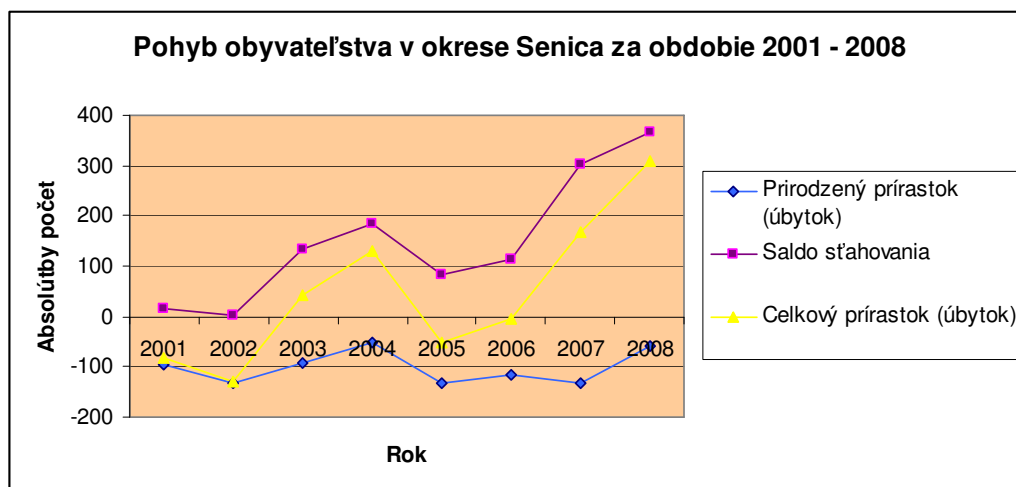
Pohyb obyvateľstva v okrese Senica sa za sledované obdobie (2001 - 2008) stále menil. Prirodzený prírastok² bol vždy menší ako saldo sťahovania³, teda prevláda v tomto okrese migrácia, v okrese je prirodzený úbytok. Celkový prírastok⁴ sa striedal s celkovým úbytkom a v poslednom roku sledovaného obdobia dosiahol najvyššiu úroveň, kedy má hodnotu 308, čo zapríčinila hlavne migrácia, kde saldo sťahovania dosiahlo hodnotu 366 a zároveň sa zmenšil aj prirodzený úbytok na -58. Najnižší celkový prírastok, resp. úbytok nastal v roku 2002, v ktorom sa dostal až na hodnotu -129 (saldo sťahovania malo najnižšiu hodnotu -3 a aj prirodzený úbytok bol veľmi nízky až -132 obyv.). Celkový pohyb je v okrese Senica ovplyvnený najmä migráciou.

² Prirodzený prírastok (úbytok) obyvateľstva - rozdiel medzi počtom živonarodených detí a zomretých osôb

³ Saldo sťahovania - rozdiel medzi počtom prisťahovaných a vystťahovaných osôb

⁴ Celkový prírastok (úbytok) je súčet prirodzeného prírastku a salda sťahovania

Graf 5: Pohyb obyvateľstva za obdobie 2001 až 2008

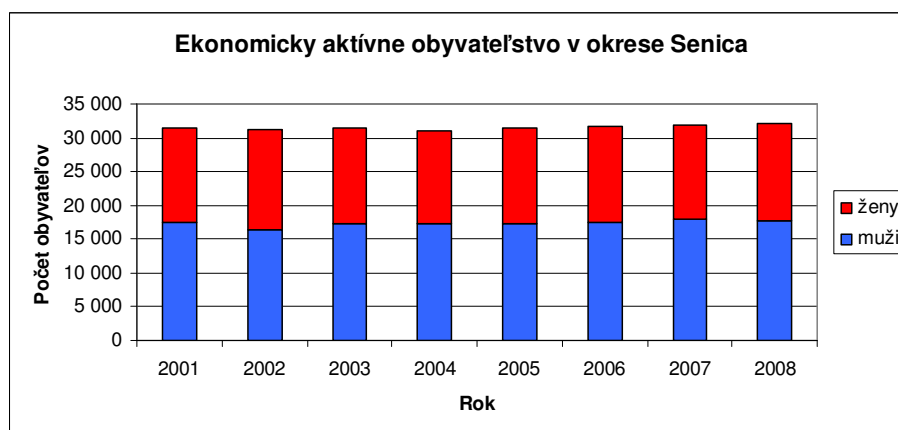


Zdroj: ŠÚ SR – RegDat – Databáza regionálnej štatistiky Autor: Mária Nigrovičová

3.8 Ekonomicky aktívny obyvateľia (EAO) a nezamestnanosť

K ekonomicky aktívnemu obyvateľstvu sa zaraďujú osoby vo veku od 15 rokov, ktoré patria medzi pracujúcich v civilnom sektore, nezamestnaných alebo príslušníkov ozbrojených zložiek (podľa ŠÚ SR). V okrese Senica sa počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva veľmi nemenil, pohybuje sa vyše 31 000 a v roku 2008 mal najvyššiu hodnotu – 32 051 obyvateľov. Väčší podiel EAO z hľadiska pohlavia tvoria muži, až 56% z celkového počtu.

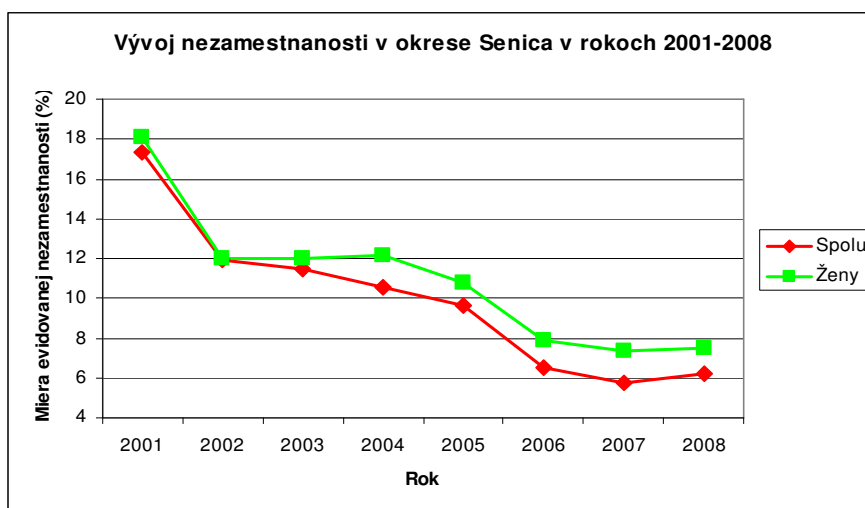
Graf 4: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo v okrese Senica za roky 2001 až 2008



Zdroj: ŠÚ SR – RegDat – Databáza regionálnej štatistiky Autor: Mária Nigrovičová

Vývoj nezamestnanosti v okrese Senica v sledovanom období klesal a v posledných rokoch (r. 2007, 2008) sa ustálil na hodnote okolo 6,24 %. V porovnaní s ostatnými okresmi regiónu Záhorie má okres Senica najvyššiu nezamestnanosť a v porovnaní so Slovenskom (8,39%) je táto hodnota naopak nižšia o 2%. V okrese Senica je miera nezamestnanosti žien o trošku vyššia ako u mužov, čo je spôsobené najmä tým, že v blízkosti, aj v okrese sú väčšinou závody strojárské, ktoré zamestnávajú viacej mužskú pracovnú silu. Najviac uchádzačov o zamestnanie má len učňovské vzdelanie bez maturity, so základným vzdelaním a obyvatelia bez vzdelania. Najmenej je medzi uchádzačmi o zamestnanie vysokoškolsky vzdelané obyvateľstvo.

Graf 6: Nezamestnanosť v okrese Senica



Zdroj: ŠÚ SR – RegDat – Databáza regionálnej štatistiky Autor: Mária Nigrovičová

3.9 Hospodárstvo okresu Senica

Poľnohospodárstvo je v okrese pomerne dobre rozvinuté. Najväčšiu časť z celkovej rozlohy okresu tvorí poľnohospodárska pôda s výmerou 39 791 ha , ktorá je intenzívne využívaná ako orná pôda o výmere 32 658 ha. Pestuje sa cukrová repa, pšenica a jačmeň, vo vyšších polohách raž, zemiaky a krmoviny. Významné je tu aj pestovanie ovocia a na súkromných pozemkoch sa tu darí aj viniču. Prevažuje chov hovädzieho dobytku, ktoré chovajú existujúce poľnohospodárske družstvá na výrobu mlieka, z nich je významné Poľnohospodárske družstvo Senica.

V okrese Senica je významný priemysel, ktorý zamestnáva najviac obyvateľov. V súčasnosti je dominantné odvetvie výroby elektrických a optických zariadení (firme Delphi Slovensko s.r.o - výroba káblových zväzkov pre renomované automobilky; firma OMS s.r.o - najväčší výrobca svietidiel v strednej a východnej Európe), významne

je tu zastúpený aj chemický priemysel v okresnom meste (Slovkord a.s, v minulosti známy ako Slovenský hodváb - výroba chemických vlákien) a potravinársky priemysel (Senická mliekareň a.s.; Senická pekáreň a i.). Ďalšími dôležitými odvetvami sú výroba kovov a kovových výrobkov (ArcelorMittal Gonvarri SSC Slovakia, s.r.o. Senica - s pracovanie, lisovanie ocele; Kovotvar Kúty - výrobu kovových výrobkov pre záhradu, domácnosť a dekoráciu), stavebníctvo (Xella Slovensko, spol. s r.o. Šaštín-Stráže – výroba stavebných materiálov ako pórobetón, vápenno - pieskové tehly a izolačné systémy) a výroba textílií a odevov, ktorá ale v súčasnosti upadá. Dôležitá je aj ťažba stavebného kameňa (Jablonica - lom) a piesku a štrkopiesku (Šajdíkové Humence, Šaštín-Stráže). V súčasnosti sa v okresnom meste otvoril priemyselný park, ktorý sa pomaly zaplňa priemyselnými závodmi.

Cestovný ruch je v okrese Senica mierne rozvinutý, významným centrom je mesto Šaštín-Stráže, ktoré je národným pútnickým miestom a je tu vybudované aj rekreačné stredisko pri jazerách, ktoré vznikli pri ťažbe piesku. Významné je aj kúpeľné mesto Smrdáky (liečba kožných ochorení, pohybového aparátu a nervových chorôb), hrady Branč (pri obci Podbranč) a Korlátko (pri obci Cerová). Turistika je tu rozšírená v 3 chránených krajinných oblastiach: Biele Karpaty, Malé Karpaty a Záhorie.

3.10 Dopravná charakteristika

Doprava je v tomto okrese významným faktorom rozvoja hospodárstva. Okresom v západnej časti prechádza diaľnica D2, ktorá spája okres s hlavným mestom Bratislavou a s Českou Republikou (Bratislava - Brno), podobne je dôležitá obec Kúty ako železničný uzol, z ktorého smerujú železničné trate na Bratislavu, Brno, Skalicu a trať na Trnavu, ktorá prechádza cez celý okres. V okrese sa nachádzajú väčšinou cesty 2. triedy, ktoré spájajú všetky obce okresu. Významné sú aj cesty 1. triedy, ktoré spájajú mesto Trnava so Skalicom cez okresné mesto Senica a druhá prechádza západom okresu popri diaľnici a spája mesto Skalica s hlavným mestom, s Bratislavou. Hromadnú dopravu zabezpečujú autobusy trnavskej SAD a okresom prechádzajú aj významné medzinárodné linky a diaľkové vnútroštátne do Bratislavy a Trnavy. V Moravskom Sv. Jáne je hraničný priechod do Rakúska a v Kútoch do Českej republiky.

4. Chudoba, chudoba v okrese Senica

4.1 Chudoba a chudobou ohrozené skupiny

Chudobu môžeme nájsť v každom štáte sveta a chápe sa ako jeden zo závažných problémov súčasnosti. Definícia pojmu chudoba sa mení s časom a aj s priestorom, v ktorom je meraná. Prvotne bola chudoba spájaná iba s fyzickým prežitím (obmedzené zdroje potravy a pod.), no postupom času sa chápe aj ako kultúrno-sociálny koncept (zahŕňa väčšiu škálu životných podmienok). Chudoba má veľa definícií, na Slovensku sa ako prvá ukázala v Národnom akčnom pláne sociálnej inklúzie 2004 – 2006 a podľa nej jednotlivci alebo skupina ľudí „žije v chudobe, ak ich príjem a iné zdroje sú natoľko nedostatočné, že im neumožňujú dosiahnuť takú životnú úroveň, ktorá je akceptovateľná v spoločnosti, v ktorej žijú. V dôsledku chudoby môžu poznať mnohonásobné znevýhodnenie od nezamestnanosti, cez nízky príjem, zlé bývanie, nedostatočnú zdravotnú starostlivosť až po prekážky v prístupe k celoživotnému vzdelávaniu, kultúre, športu, či rekreácii.“

Medzi skupiny obyvateľstva, ktoré sú ohrozené chudobou zaraďujeme hlavne (podľa Národnej správy o ľudskom rozvoji 2000):

- Nezamestnaní – v súčasnosti hlavne dlhodobo nezamestnaní.
- Ľudia s nižším vzdelaním – títo ľudia nenachádzajú ponuky na trhu práce, stávajú sa tak aj nezamestnanými, stávajú sa súčasťou skupín, ktoré sú najviac ohrozené chudobou
- Starí ľudia – na základe veku sú vyradení z trhu práce a poberanie dôchodkov je na Slovensku okolo hranice životného minima.
- Neúplné rodiny s deťmi – spôsobujú ich rozvody, ktorých v súčasnosti stále pribúda.
- Deti – najmä deti, ktoré vyrastajú v neúplných rodinách s viacerými deťmi
- Bezdomovci – skupina, ktorá je najviac ohrozená, pretože už trpí chudobou. Na Slovensku sa označujú ako „spoločensky neprispôsobivé osoby“ a príčinou bezdomovstva sú napríklad rozvody, konflikty v rodine, prepustenie z väzenia a iné.
- Rómske etnikum – Rómovia žijú v chudobe a je to spôsobené väčšinou všetkými predtým vymenovanými ohrozenými skupinami (sú nezamestnaní s nízkou úrovňou vzdelania, viacdenné rodiny a pod.)
- Ľudia so zdravotným postihnutím – niektoré postihnutie môže byť prekážkou pri vykonávaní určitej práce a iní sa stávajú diskriminovaní. Samotné postihnutie

nedovoľuje získať plnohodnotné vzdelanie a musia vynaložiť veľa nákladov kvôli svojmu postihnutiu.

4.2 Metódy skúmania chudoby

Na Slovensku neexistuje nejaká daná stratégia sledovania a merania chudoby. Iba životné minimum udáva, kde je hranica chudoby. Táto hranica je na Slovensku definovaná ako 60% mediánu ekvivalentného disponibilného príjmu⁵.

Chudobu môžeme formulovať z troch hľadísk: absolútna, relatívna a subjektívna chudoba. Na Slovensku skúmame chudobu relatívnu, ktorá sa meria na základe spomínanej hranici chudoby a predstavuje ju aj Gini koeficient⁶, ktorý je mierou príjmovej nerovnosti. Napriek tomu sa na Slovensku nedá použiť toto meranie na základe príjmov a výdavkov, pretože tu nemáme nejaký národný štatistický prehľad účtov domácností, ktorý by meral príjmy a výdavky (iné krajiny Európy takýto prehľad majú). Preto sa na Slovensku vyberajú také koncepty merania, pri ktorých sa dajú použiť iné dostupné dáta. Tieto dáta sú úzko späté s chudobou, respektíve ju determinujú.

Európska komisia používa na meranie chudoby koncept – Human poverty index (HPI). Tento index poznáme ako HPI 1, ktorý meria chudobu v rozvojových krajinách a HPI 2 sa používa vo vyspelých krajinách a týmto druhým indexom sa merala chudoba aj u nás na Slovensku. Vychádza zo štyroch dôležitých faktorov ľudského života, ich deprivácií. Deprivácie v časti dĺžky života, vzdelanie, životná úroveň a v spoločenskej účasti. Merania, ktoré sú podobné tejto koncepcii sú napríklad integrovaná metóda merania chudoby, index mnohonásobnej deprivácie, index fyzickej kvality života, index blahobytu a pod. Všetky tieto koncepty merania ukazujú v jednom ukazovateli veľkosť majetku, spotreby, životných a sociálnych podmienok a iné. (Michálek, A., *Sociológia* 2004, s. 13)

Meranie chudoby podľa Micháleka, A. (2004) vychádza zo siedmich indikátorov, z ktorých prvé dva sú sociálne – nezamestnanosť (deprivácia v pracovnom uplatnení a príjmu) a vzdelanie (nižšie vzdelanie určuje malé uplatnenie na trhu práce). Tieto charakteristiky môžeme zaradiť medzi najsilnejšie faktory chudoby. Podobne aj

⁵ Ekvivalentný disponibilný príjem sa vypočíta tak, že disponibilný príjem domácnosti sa vydolí ekvivalentnou veľkosťou domácnosti. Tento príjem je potom priradený každému členovi domácnosti..

⁶ Gini koeficient - miera kumulatívneho podielu ekvivalentných príjmov zodpovedajúceho kumulatívne percentu počtu jednotlivcov. Môže nadobudnúť hodnoty v rozpätí od 0% (úplná rovnosť) do 100% (úplná nerovnosť)

ďalšie dve charakteristiky zaraďujeme k týmto faktorom. Sú to demografické charakteristiky – veľkosť rodín (s vyšším počtom detí rastie aj riziko chudoby) a neúplnosť rodiny (najväčšie riziko chudoby je v rodinách so závislými deťmi a ženou na čele rodiny). Ďalšie tri indikátory sú materiálne a patrí k nim preplnenosť bytu, nevybavenosť bytu kúpeľňou, resp. sprchovým kútom a chýbajúce auto.

Mnoho ďalších autorov sa venovalo meraniu chudoby týmto spôsobom a na základe zhodnotenia, ktoré indikátory patria medzi najsilnejšie ovplyvňujúce chudobu, sa na Slovensku vyčlenili národné indikátory chudoby, ktoré sú podrobne opísané v knihe od Džambazoviča, R., Horňáka, M. a kol., *Národné indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia* (2008), kde opisujú 38 národných indikátorov a postup ich určenia. Významným ukazovateľom v tejto knihe je posledný indikátor – podiel marginálnych⁷ okresov z celkového počtu okresov, ktorý hovorí „o podiele počtu okresov, ktoré vykazujú marginalitu (na základe skupiny vybraných relevantných ukazovateľov marginality) z celkového počtu okresov. Tieto marginálne okresy sa súčasne vyznačujú zvýšeným výskytom chudoby.“(Džambazovič, R. a kol., *Národné indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*, 2008 s.156)

4.3 Stručná charakteristika indikátorov chudoby a identifikácia lokalít chudoby v okrese Senica

Indikátory, ktoré budú sledovať chudobu v okrese Senica sú vybrané podľa Micháleka, A. (2004), pretože sú najviac späté s chudobou a sú využívané aj v iných podobných meraniach. Ich výhodou je, že potrebné údaje sa dajú ľahko zistiť a pracovať s nimi. Všetky tieto údaje sú v relatívnych hodnotách, čo spôsobuje lepší prehľad o zastúpení samotného indikátora.

Nezamestnanosť

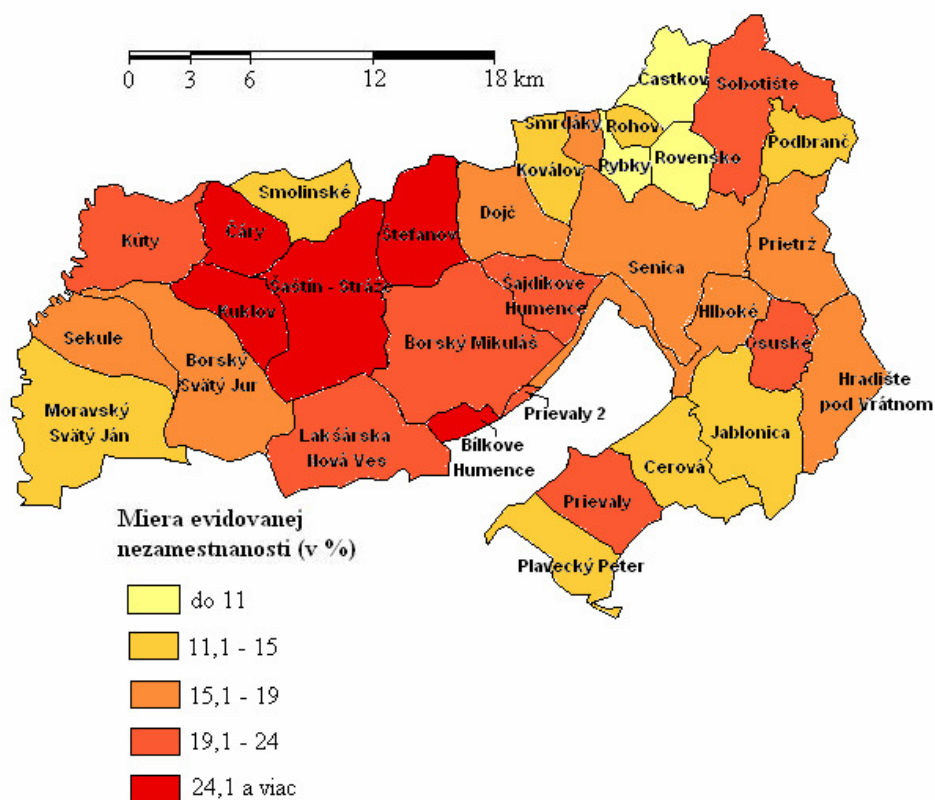
Zamestnanosť sa v súčasnosti zaraďuje medzi najlepšie spôsoby ako predchádzať chudobe alebo sociálnemu vylúčeniu⁸. Nezamestnanosť veľmi výrazne ovplyvňuje chudobu. Nezamestnanosť rástla veľmi rýchlo po roku 1989, kedy prestala platiť politika plnej zamestnanosti a k zvýšeniu nezamestnanosti prišlo najmä na vidieku. Zvyčajne najväčšiu skupinu nezamestnaných tvoria mladí ľudia vo veku od 15 – 29 rokov. Niektorí sa nevedia uplatniť na trhu práce pre ich nedostatočné vzdelanie, z ktorých väčšina sa zaraďuje k dlhodobo nezamestnaným.

⁷ Marginálny - okrajový, krajný, medzný.

⁸ Zamestnanosť ale nechráni rodiny s nízkymi príjmami, stávajú sa chudobnými pre ich nízky príjem.

V okrese Senica nezamestnanosť v sledovanom roku 2001 dosahovala hodnotu 17,31 %. Najväčšia nezamestnanosť sa v tomto roku sústreďovala najmä v okolí mesta Šaštín-Stráže, na západe okresu, pričom najvyššiu dosahovala obec Kuklov (až 37%). V tejto obci sa však vyskytuje väčší počet Rómov, čo výrazne zvyšovalo nezamestnanosť. Môžeme tu sledovať určitú marginálnosť, kde prihraničný západ má vyššiu nezamestnanosť ako východ a juhovýchod, kde existujú väzby na krajské mesto Trnava a na priemyselné Považie. V súčasnosti je v okrese nezamestnanosť nižšia (príchod nových investorov do okresu aj k Bratislave a iné faktory).

Mapa 1: Nezamestnanosť v obciach okresu Senica v roku 2001



Zdroj: SODB 2001

Autor: Mária Nigrovičová

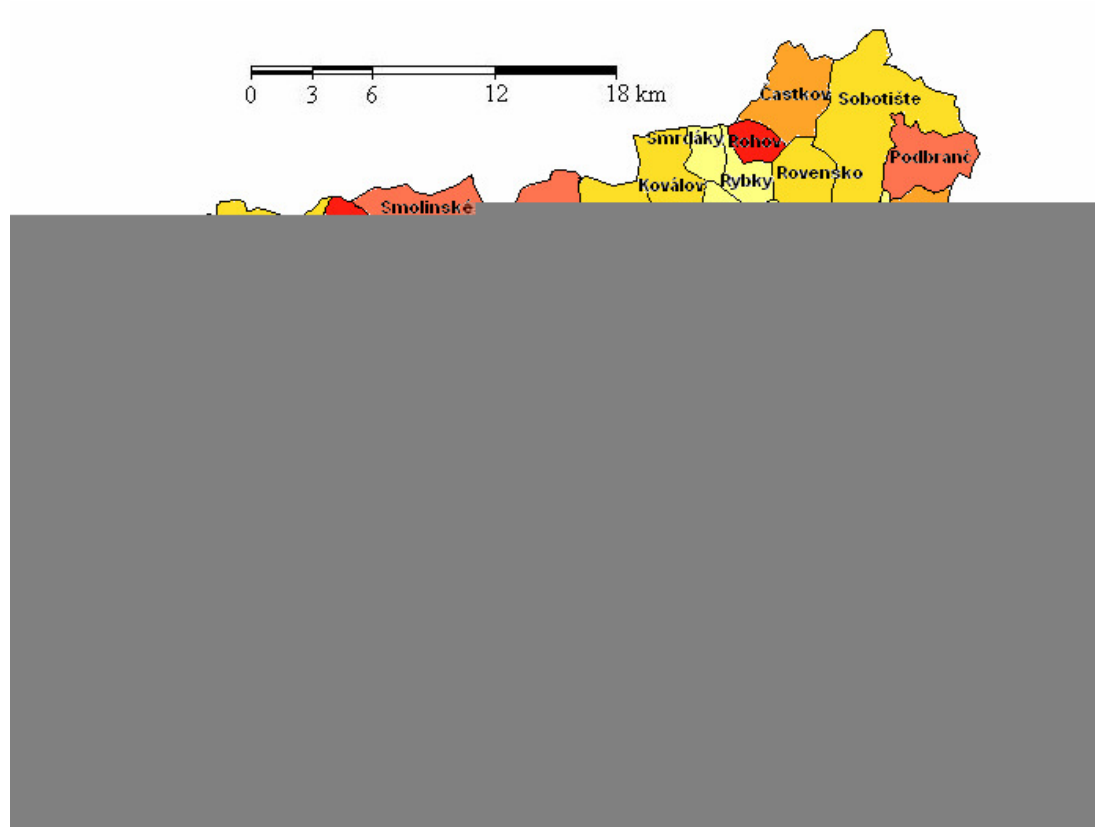
Nízka úroveň vzdelania

Vzdelanosť úzko súvisí s chudobou, pretože sa odráža na nezamestnanosti. Aj v súčasnosti stále existujú rozdiely vo vzdelaní a v prístupe ku vzdelávaniu. Príkladom je aj Slovensko, kde vyššie kvalifikovaní pracovníci nie sú dostatočne ohodnotení, i keď obyvatelia s vyšším vzdelaním majú lepšie vyhliadky na pozície ponúkané pracovným trhom. V súčasnosti nastávajú zmeny v štruktúrach zamestnanosti, kde dochádza

k znižovaniu pracovníkov s nízkym vzdelaním (modernizácia priemyselných závodov – zavádzanie strojov a pod.).

V okrese Senica môžeme sledovať najväčší podiel obyvateľstva s nízkym vzdelaním na západe, ktorého centrum je obec Kuklov, čo je zapríčinené aj spomínanou rómskou komunitou. Najväčšiu hodnotu v okrese však dosahuje obec Rohov (46%). Nachádza sa v okolí centra okresu, okresného mesta Senica, pri ktorom väčšina obcí dosahuje nižšie hodnoty ako ostatok okresu. Vzdelanostná štruktúra je aj v súčasnosti na zlej úrovni, čo má veľký vplyv na výskyt chudoby v tomto okrese.

Mapa 2: Obyvateľstvo so základným vzdelaním a bez vzdelania v obciach okresu Senica v roku 2001



Zdroj: SODB 2001

Autor: Mária Nigrovičová

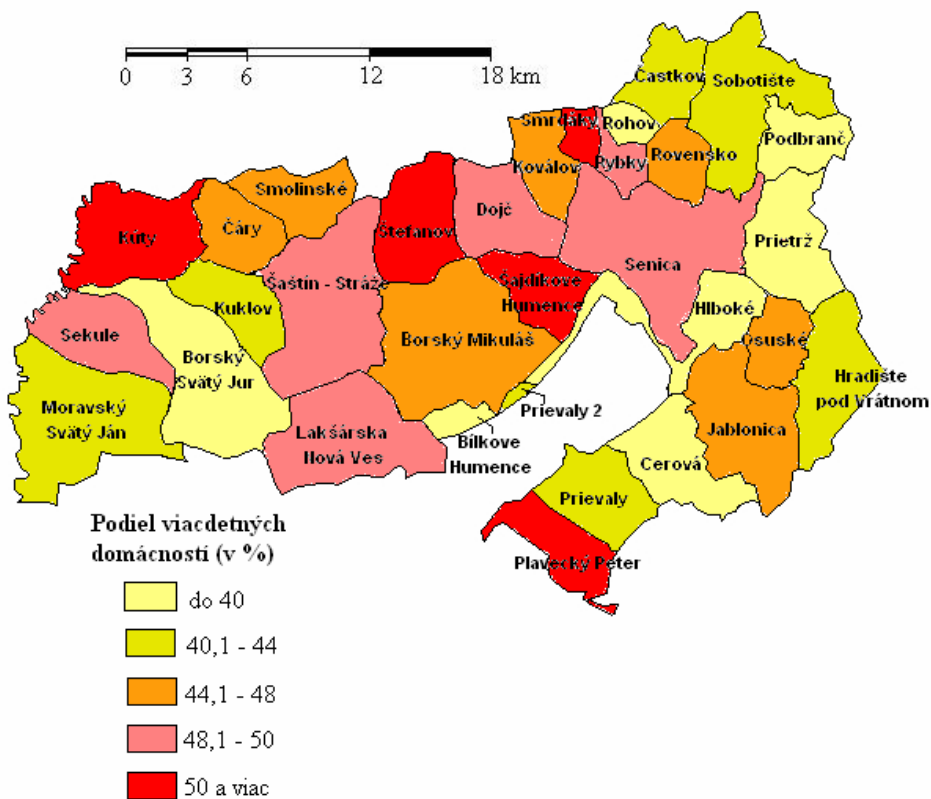
Viacdetné domácnosti

Aj táto charakteristika je výrazne ovplyvňuje chudobu. Deti do domácnosti nedávajú žiadne príjmy a preto tu platí priama úmera: čím je počet detí vyšší, tým rastie aj riziko chudoby. Aj keď rodiny dostávajú podporu od štátu na každé dieťa, nedosahuje potrebnú výšku na hlavné potreby. Za zlom sa považuje tretie dieťa. Viacej detí tvorí

prekážku žene na trhu práci a rodina žije iba z jedného hlavného príjmu. Takto postupne klesá priemerná suma príjmu na osobu v každej domácnosti, čo zapríčiňuje chudobu.

V okrese Senica existuje veľa domácností s 3 a viac deťmi, čo má veľký vplyv na chudobu v tomto okrese. Najmenšie podiely z celkového počtu domácností majú krajné obce na východe a severovýchode predstavujúce vidiecke sídla. Viacdetné rodiny sa sťahujú do väčších sídel, miest za prácou a lepšími podmienkami pre život.

Mapa 3: Viacdetné domácnosti (3 a viac) v obciach okresu Senica v roku 2001



Zdroj: SODB 2001

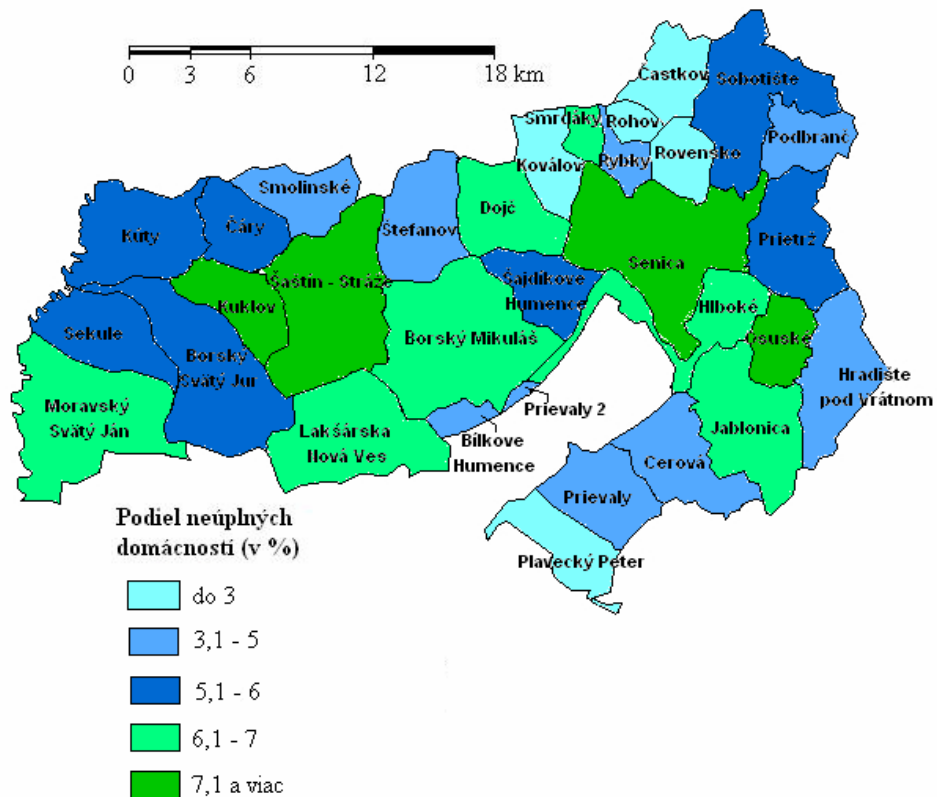
Autor: Mária Nigrovičová

Neúplné domácnosti

Neúplné rodiny so závislými deťmi na čele so ženou je ďalší dôležitý indikátor chudoby. Všetky výdavky spojené s domácnosťou stoja na jednom príjme, či už hovoríme o príjmu z práce alebo zo sociálnych dávok. Tieto domácnosti zvyčajne nie sú dostatočne materiálne zabezpečené a matka preberá starostlivosť o deti, čím si ťažšie hľadá prácu, ktorá by jej vyhovovala a nakoniec pracuje iba na čiastočný úväzok za nízku mzdu.

V okrese Senica je vyšší podiel týchto domácností najmä v mestách alebo k nim susedné obce. Sústreďovanie neúplných rodín v mestách má niekoľko dôvodov. Nachádzajú tu lepšie zamestnania, ktoré sú viacej platené, lepšie podmienky pre rast detí, ale môže sa stať, že nezvládnu situáciu, napríklad nenájdu si výhodnú prácu atď. a aj to ovplyvňuje chudobu týchto rodín.

Mapa 4: Neúplné domácnosti so závislými deťmi v obciach okresu Senica v roku 2001



Zdroj: SODB 2001

Autor: Mária Nigrovičová

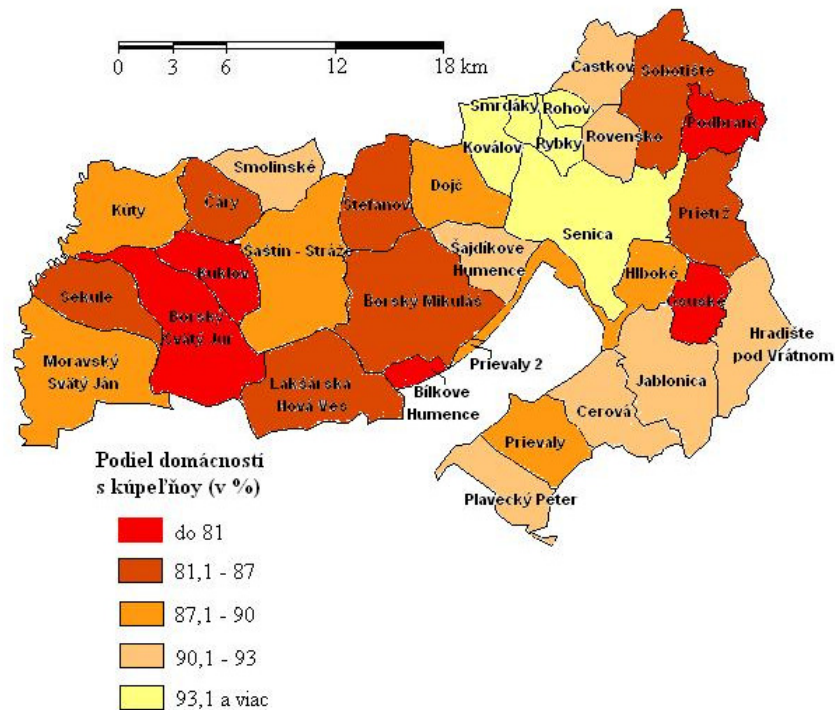
Nevybavenosť kúpeľňou

Nevybavenosť kúpeľňou, respektíve sprchovým kútom je dôležitým znakom nízkej životnej úrovne, je materiálnym nedostatkom, ktorý vedie k chudobe. Je spätá s vybavenosťou vodovodom. Byty bez tohto vybavenia zvyčajne obývajú ľudia s nízkym príjmom alebo ľudia žijúci len zo sociálnych dávok. V súčasnosti klesá podiel týchto bytov na Slovensku rýchlym tempom (stavba nových už vybavených alebo prestavba starých s výstavbou kúpeľne).

Nevybavenosť kúpeľňou v okrese Senica má centrum na východe okresu, kde je sa nachádzajú kopanice – vidiecke roztrúsené sídla, kde nájdeme ešte staré domy

nevybavené kúpeľňou a niektoré ani splachovacím záchodom. Ďalšia významná časť je naopak na západe okresu, hlavne obce Kuklov a Borský Sv. Jur. Významným faktorom tohto zistenia je vyšší podiel rómskeho obyvateľstva.

Mapa 5: Byty vybavené kúpeľňou v obciach okresu Senica v roku 2001



Zdroj: SODB 2001

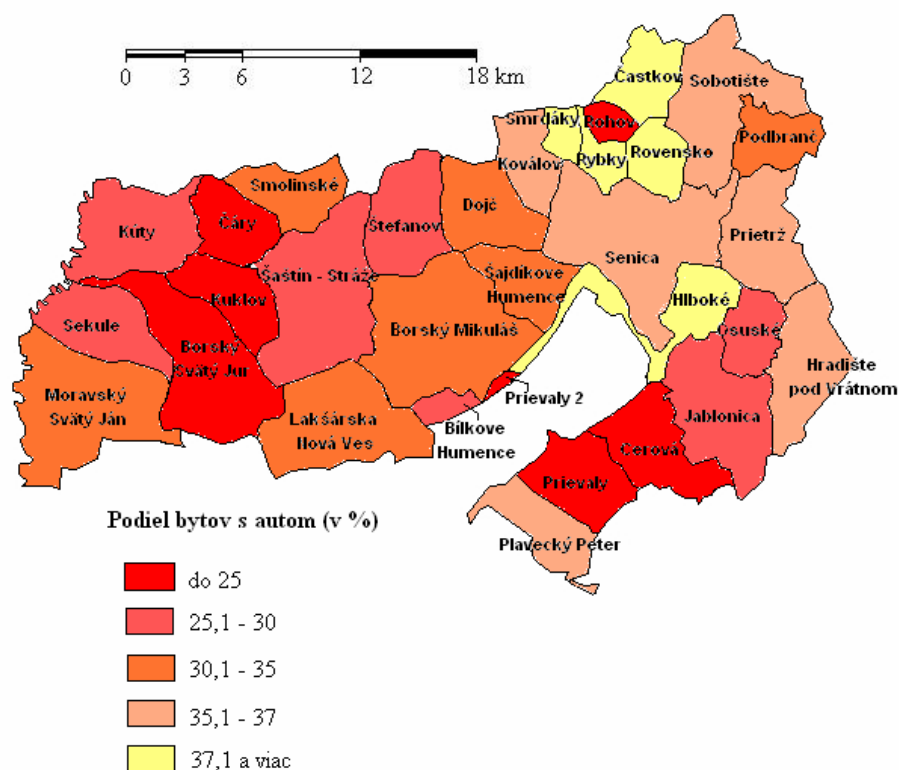
Autor: Mária Nigrovičová

Nevlastnenie auta

Donedávna sa považovalo vlastníctvo auta za luxus, ktorý si mohli dovoliť iba „bohatí“. V posledných rokoch sa však autá stali súčasťou každodenného života obyčajných ľudí, ale nie každý si ho môže dovoliť kúpiť. Preto sa zdá byť vhodným indikátorom, ktorý sleduje chudobu na základe nevlastnenia auta.

Najmenej bytov s autom v okrese Senica sa sústreďuje na západ okresu a na juhu, naopak najväčší podiel bytov, ktoré vlastní auto je pri okresnom meste, kde je auto viacej využívané. Napriek tomu pre obec Rohov pri okresnom meste je podiel áut na trvalo obývané byty najmenší (16%), v ktorej väčšiu časť obyvateľstva tvoria dôchodcovia, ktorí si nemôžu dovoliť vlastníť auto.

Mapa 6: Trvalo obývané byty vybavené autom v obciach okresu Senica v roku 2001



Zdroj: SODB 2001

Autor: Mária Nigrovičová

Z tohto sledovania vyplýva skutočnosť, že západná časť okresu je viacej postihnutá chudobou ako východná časť. Z tohto hľadiska je významná poloha okresného mesta, ktorá je práve vo východnej oblasti. Najviac však chudobu v tomto okrese určuje nezamestnanosť a nízky príjem domácností, z čoho vyplývajú aj ďalšie charakteristiky ako napríklad vybavenosť kúpeľňou a autom. Domácnosti s nízkym príjmom si nemôžu dovoliť mať tento štandard.

5. Záver

Okres Senica sa nachádza v regióne Záhorie, ktoré sa od ostatnej časti Slovenska odčleňuje pohorím Malé Karpaty. Je to prihraničný okres, z čoho čerpá svoje výhody. Prírodné podmienky v okrese sú relatívne rovnaké, významná je Borská nížina, ktorej časť Bor je tvorená naviatymi pieskami, čo robí túto oblasť výnimočnú aj so svojim porastom borovicových lesov, ktoré sú pre piesky charakteristické.

Počtom obyvateľov 61 265 (k 31.12.2008) je tento okres z tých menších, obyvateľstvo je pomerne rovnomerne rozmiestnené, ale najviac obyvateľov je v obciach pri hlavných cestách a riekach, pretože veľkú časť územia zaberajú lesy. V okrese prevažuje slovenská národnosť (96,5%) a rímsko-katolícke náboženstvo a malé zastúpenie tu má aj evanjelické náboženstvo, ktoré je lokalizované na severovýchode okresu, kde sa vyskytujú kopanice – roztratené sídla. Negatívom okresu je jej vzdelanostná štruktúra, v ktorej ¼ obyvateľstva má len základné vzdelanie a ďalšia ¼ má učňovské štúdium, ale bez maturity. To sa odráža aj na nezamestnanosti, ktorá mala v roku 2001 síce hodnotu 6,24%, ale najväčší podiel nezamestnaných tvoria práve títo obyvatelia. Významný je v tomto okrese pohyb obyvateľstva, ktorý rastie hlavne kvôli migrácii, respektíve imigrácii.

V okrese Senica sa nachádza veľa poľnohospodárskej pôdy, ktorá sa vo veľkej miere obhospodaruje. Odlišnosťou od iných okresoch Slovenska je pomerne stále veľký počet zamestnancov v poľnohospodárstve, na koľko v iných okresoch poľnohospodárstvo buď zaniká alebo sa mu venuje len malá čiastka obyvateľstva.

V súčasnosti je najdôležitejším faktorom rozvoja hospodárstva poloha okresu a pracovná sila. Okresom prechádza diaľnica D2 (Bratislava - Brno), ktorá spája okres nielen s hlavným mestom, ale aj k nemu prilahlými priemyselnými parkmi. Budujú tu svoje závody subdodávatelia do automobilového priemyslu a na tento druh priemyslu je tu aj kvalifikovaná pracovná sila.

Okres má veľký potenciál na rozvoj priemyslu, tak aj pre rozvoj cestovného ruchu. Niektorý potenciál je aj využívaný (napríklad Šaštínske jazerá), ale služby nie sú na dobrej úrovni.

Z týchto charakteristík vidíme, že okres Senica nepatrí medzi najchudobnejšie okresy na Slovensku. Napriek tomu sa tu vyskytuje hlavne relatívna chudoba, ktorá je v určitých obciach veľmi výrazná.

Podľa môjho sledovania je v okrese Senica priestorová diferenciácia v rozmiestnení chudoby. Západ okresu predstavuje časť, ktorá je viacej zasiahnutá chudobou. Vo východnej časti nájdeme chudobu, ale nie v takej miere ako na západe. Jednou z príčin môže byť prihraničná poloha, kde obyvateľstvo žije ďalej od hospodárskych centier. Významnou príčinou vyššej chudoby na západe okresu je výskyt rómskeho obyvateľstva, ktorý výrazne ovplyvňuje nezamestnanosť, vzdelanostnú štruktúru a sú závislý na sociálnych dávkach od štátu. Zo sociálneho hľadiska je toto rómske obyvateľstvo izolované od ostatného, majú rozličný spôsob života a to sa prejavuje diskrimináciou (aj na pracovnom trhu). V súčasnosti je nezamestnanosť nižšia ako v roku 2001 (sledované obdobie), ale z dôsledku lokalizácie výrobných závodov do okresného mesta je priestorové rozloženie nezamestnanosti v okrese podobné.

Zaujímavé zistenia sa ukázali pri indikátore podielu viacdenných domácností. Na Slovensku sa udáva, že obce s podielom viacdenných domácností nad 32%, sú viacej postihnuté chudobou. V okrese Senica sa pod touto hranicou nachádzajú iba dve obce, obec Rohov a Cerová. Všetky ostatné majú veľký podiel viacdenných domácností (najväčšia je v obci Smrdáky – 53,1%), no zrejme tento ukazovateľ nie je príčinou chudoby v tomto okrese, pretože rozloženie týchto obcí je rovnomerné. V súčasnosti sa tento podiel znižuje, pretože ľudia sú ovplyvňovaní modernou spoločnosťou, ktorá sa zameriava hlavne na kariéru a materiálny blahobyť. V obciach s rómskym obyvateľstvom je tento pokles veľmi pomalý.

Materiálne indikátory, vybavenosť kúpeľňou a autom, podobne ukazujú, že najmenšia chudoba je v okolí okresného mesta Senica. V súčasnosti nastal v okrese vzostup vybavenosti autom, ktorý prišiel s rozmachom automobilového priemyslu na Slovensko.

V okrese Senica, napriek tomu, že leží v západnej hospodársky rozvinutejšej časti Slovenska, sa vyskytujú časti okresu, ktoré sú relatívne chudobné. Absolútnu chudobu tu môžeme nájsť iba v obciach s rómskou národnosťou. Táto chudoba sa v okrese málo rieši, pretože situácia nie je kritická. Riešenie tohto problému vidím najmä poklesom nezamestnanosti ľudí so základným vzdelaním. Ak by už títo ľudia nemali záujem chodiť do školy, ich vzdelanie by sa mohlo zlepšiť pomocou rôznych vzdelávacích kurzov.

6. Zoznam použitej literatúry

- 1) ALBALFY, D. 2002. *Atlas krajiny Slovenskej republiky*. 1. vyd. - Bratislava : Ministerstvo životného prostredia, 2002. 344 s. ISBN 80-88833-27-2.
- 2) DŽAMBAZOVIČ, R. 2007. *Chudoba na Slovensku: Diskurz, rozsah a profil chudoby*. 1.vyd. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. 232 s. ISBN 978-80-223-2428-1.
- 3) DŽAMBAZOVIČ, R., GERBERY, D., PORUBÄNOVÁ, S., REPKOVÁ, K. 2004. *Chudoba a sociálna exklúzia/inklúzia: Skupiny najviacohrozené sociálnou exklúziou a námety na riešenie/prevenciu*. Bratislava : Stredisko pre štúdium práce a rodiny, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2004. 114 s.
- 4) FILIPOVÁ, J. – VALNÁ, S. 1995. Prístupy k definovaniu a meraniu chudoby. In *Ekonomický časopis*. 1995, roč. 43, č. 2, s. 118 – 129.
- 5) GERBERY, D. – LESAY, I. – ŠKOBLA, D. 2007. *Kniha o chudobe: Spoločenské súvislosti a verejné politiky*. 1. vyd. Bratislava : Priatelia Zeme – CEPA, 2007. 144 s. ISBN 978-80-968918-9-4.
- 6) KOLLÁR, D. – OVEČKOVÁ, J. – OVEČKOVÁ, M. 1996. *Slovensko – rakúske Pomoravie*. 1. vyd. Bratislava : Dajama, 1996. 213 s. ISBN 80-967547-0-X.
- 7) Kol. autorov. 1984: *Štatistický lexikón obcí ČSSR 1982*. Praha: SEVT, 1984. Federálny a štatistický úrad ve spolupráci s Českým a Slovenským štatistickým úradem a Ministerstvy vnútra ČSR a SSR.
- 8) Kol. autorov. 1994: *Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky 1992*. Bratislava: SEVT, 1994. Štatistický úrad SR v spolupráci s Ministerstvom vnútra SR. ISBN 80-88707-01-3.
- 9) KOREC, P. a kol. 1997. *Kraje a okresy Slovenska: Nové administratívne členenie*. Bratislava : Vydavateľstvo Q111, 1997, 391 s. ISBN 80-85401-58-4.
- 10) MICHÁLEK, A. 2000. Chudoba, jej koncepcie a geografické dimenzie. In *Geografický časopis*. 2000, roč. 52, č. 3, s. 231 – 242.
- 11) MICHÁLEK, A. 2004. Chudoba na lokálnej úrovni (centrá chudoby na Slovensku). In *Geografický časopis*. 2004, roč. 56, č. 3, s. 225 – 246.
- 12) MICHÁLEK, A. 2004. Meranie chudoby v regiónoch (okresoch SR). In *Sociológia*. 2004, roč. 36, č. 1, s. 7 – 30.

- 13) Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny.2004. *Národný akčný plán sociálnej inklúzie 2004 – 2006 (NAP/inklúzie)*[online] (20.5.2010).
<http://www.fsr.gov.sk/ews3/files/1271/narodny-akcny-plan-soc-inkluzie-2004-6.pdf>
- 14) Retrospektívny lexikón obcí ČSSR 1850 - 1970 Federální statistický úřad Praha, 1978.
- 15) ŠIMÚNKOVÁ, K. 2000. Chudoba a sociálna exklúzia: In *Národná správa o ľudskom rozvoji (Slovenská republika 2000)*. 2000, s. 77 – 92.
- 16) ŠÚ SR. *Databáza regionálnej štatistiky*. Bratislava (Štatistický úrad SR) [online] (10.5.2010)
- 17) ŠÚ SR. *Mestská a obecná štatistika SR*. Bratislava (Štatistický úrad SR) [online] (10.5.2010)
- 18) ŠÚ SR. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001*. Bratislava (Štatistický úrad SR)
- 19) ŠÚ SR. *Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky 2002*, Bratislava: PERFEKT, 2003, 342s. ISBN 80-8046-228-3
- 20) TOWNSEND, P. 1979. *Poverty in United Kingdom*. Harmondsworth, Penguin 1979.